

tanítványok már dolgoztak. Ahogyan az a szerződésben állt, a kijelölt kerti kápolna falára festették a megfeszített Jézust.

Amikor Peppo odament hozzájuk, úgy megütötte a szolga, hogy sokáig kábán ült a porban. De jól hallotta, hogy a tanítványok nevetgélnek. Felszabadultak voltak, derűsek. Aztán az egyikük kilépett a szabadba, és amikor meglátta őt, nevetve kötelet dobott feléje. Peppo a kötelet a derekára csavarta, aztán, mert a szolga továbbra is köpködte és lökdöste, odébbállt.

Peppo a sikátorokat járta, mögötte a motyogó Bernardo botladozott. A vasba öltözött katonák szótlanul nézték őket. Szabadon járhattak-kelhettek, a fiú a falnak dőlt, a napnak tartotta az arcát, kisebesedett ajkát nyalogatta. A piacon néha gyümölcsöt és zöldséget kaptak. Peppo végül a folyópartra botladozott. A parton még ott magasodott a kereszt, a töve véres volt, véres ruhacsomók heverték körülötte. A fiú egy megszakadt sarut is talált, nyilván Jacinto lábáról eshetett le, miközben fölszögelték. Kissé fentebb a folyón még most is mostak az asszonyok. Volt, ami volt, történt, ami történt, mosni azért kellett. Hangosak voltak, nevetgéltek. Peppo megvárta, míg elmennek, közben szemetet, tollakat, leveleket, halcsontokat szedegetett, aztán a legközelebbi pagonyban kiválasztotta a fát. Öreg, vaskos tölgy volt, egy éppen aláhajló, fiatalabb ággal. Köveket hengergetett az ág alá, aztán ült egy kicsit, megpihent. Majd a pénzes zacskót a földre borította, és miközben az érméket rendezgette, ágakat tűzött közéjük, az egyikre halott bogarat, levelet, a másik mellé fehérre dörzsölgetett halcsontokat rakott.

Bernardo atya Peppo hullájával napokig járta a várost, az ölében hozta és vitte, mint egy beteg gyermeket. Peppo anyja habot köpött, be kellett zárni, aztán már csak ketreben tartották. A herceg először nem engedte bántani a halott fiút hordozó, kántáló papot. Csak akkor verette agyon, amikor már tűrhetetlenül szaglottak mind a ketten. A kápolna főfalán elkészült a megfeszített Jézus festménye, és a herceg elégedett volt, a tanítványok igazán jó munkát végeztek. Akárki megerősíthette, hogy Jézus Peppóra hasonlított.

Julian Barnes

DRAGONYOSOK

Vallasek Júlia fordítása

Pierre Chaigne, ács, özvegyember lámpást készített. Háttal állván a fészert ajtajának, meglazította a négy üveglapot a birkaflaggyúval megkent sínekben. Könnyedén mozdultak, jól illeszkedtek: a láng biztonságban lesz, a lámpás pedig, amikor szükséges, minden irányba szórhatja fényét. De Pierre Chaigne, ács, özvegyember három bükkfa lapot is kivágott pontosan az üveglapok méretére. Amikor ezeket behelyezik, a láng csak egyetlen irányba szórja fényét, és a négy égtáj közül három felől nézve nem látszik fény. Pierre Chaigne gondosan vágta ki a bükkfa lapokat, és miután elégedetten tudomásul vette, hogy könnyedén csúsznak a zsírozott sínen, eldugta őket a fészert egyik sarkában, egy halom ócska hulladék fa alá.

Minden rossz északról érkezett. Akármiben hittek is egyébként, ezt az egész város, mindkét oldal tudta. A Montaigne Noire-on átnyúló északi szél miatt ellettek döglött bárányokat a juhok, az északi szél küldte az ördögöt özvegy Gibault-néba, és kényszerítette arra, hogy az ő korában olyasmiket kiabáljon fennhangon, hogy a lánya kénytelen volt ronggyal betömni a száját, nehogy a gyerekek vagy a pap meghallják, miket kiabál. Északon, a Montaigne Noire túloldalán él a Gruissani Fenevad. Azok, akik látták, leopárdfoltos, lóméretű kutyáról beszéltek, és gyakran előfordult a gruissani mezőkön, hogy a Fenevad akár egy-egy kisebb borjú méretű lábasjóságot is elhurcolt. A kutyáknak, amelyeket ráküldtek, leharapta a fejét. A város kérvényt küldött a Királyhoz, a Király pedig elküldte az ő fő puskását. Számos ima és szertartás után a királyi lovat kiküldték az erdőbe egy helyi favágóval, aki szegyzsemre elmenekült. A puskás néhány nap elteltével üres kézzel tűnt fel ismét. Visszament Párizsba, a fenevad pedig visszatért a maga fosztogatásaihoz. Most pedig, azt beszélnek, dragonyosok jönnek északról, északról.

Húsz évvel ezelőtt, amikor Pierre Chaigne, ács, özvegyember tizenhárom éves lurkó volt, ugyancsak északról érkeztek a királyi megbízottak. Ketten jöttek, csuklójukon csipke, arcukon szigor, tíz katona kíséretében. Megvizsgálták a templomot, a bővítésekkel kapcsolatban meghallgatták az előlépők tanúságtételét. Másnap egy állvány tetejéről a főmegbízott elmagyarázta a törvényt. A Királyi Ediktum, mondta, védelmet nyújt a vallásuknak, ez igaz, de ezt a védelmet csak abban az esetben nyújtja, ha vallásuk olyan, amilyen az Ediktum idejében volt. Nem volt engedélyük bővíteni vallásuk körét: a Király hitének ellenségeit megtűrik ugyan, de nem bátorítják. Ezért aztán az összes olyan templomot, amelyet az újhítűek a Királyi Ediktum óta építettek, le kell bontani, sőt még azokat a templomokat, amelyeket csupán kibővítettek, azokat is le kell rombolni, figyelmeztetésül és büntetésképpen azoknak, akik továbbra is ellenszegülnek a Király hitének. Sőt, továbbmenvén, hogy bűneiktől megtisztuljanak, maguknak a templomépítőknek kell ledönteniük azokat.

Pierre Chaigne emlékezett, hogy ezen a ponton valaki felkiáltott a tömegben. A királyi megbízott ennek következtében bejelentette, hogy a munka meggyorsításának érdekében az újhítűek gyermekei közül négyet őrizetbe vesznek a katonák, gondosan őrzik, minden szükséges étellel ellátják őket, mindaddig, amíg a templom lerombolása tart. Ekkor nagy szomorúság köszöntött Pierre Chaigne családjára, és nemsokára édesanyját is elvitte a hidegláz.

És most dragonyosok jönnek északról. A Király hitének papjai kihirdették, hogy az eretnekekkel szemben, az Anyaszentegyház védelmére gyilkosságon kívül minden megengedhető. A dragonyosok szavajárása más volt: „Mit számít, milyen az út, ha a Paradicsomba vezet?” Nem is olyan sok évvel ezelőtt Bougouin de Chavagne-ban jártak, ahol néhány embert bevetettek az öregtorony alatti árokba. Az eséstől összetört, síri sötétségbe merült áldozatok a százharmincyolcadik zsoldár énekléséből merítettek vigaszt.

„Ha nyomorúságban vergődöm, megelevenítesz, ellenségeim haragja ellen kinyújtod a kezedet, és a te jobb kezed megment engem.”

De ahogy teltek az éjszakák, a mély árokból jövő hangok egyre gyengültek, míg többé nem hallatszott a százharmincyolcadik zsoldár.

A Pierre Chaigne házába szállásolt három katona öreg volt, legalább negyvenévesek. Kettőjüknek a dús szakáll ellenére is jól látható sebhelyek voltak az arcán. Bőrzubonyuk

vállán viselték regimentjük szárnyas fenevadját. További öltések jelezték a hadászati ismerettel rendelkezőnek, hogy az öreg katonák a *dragons étranger du roi* alakulat tagjai. Pierre Chaigne nem rendelkezett ilyen ismeretekkel, volt füle, és az elegendőnek is bizonyult. Úgy tűnt, ezek az emberek egy szót sem értettek abból, amit Pierre Chaigne mondott nekik, egymás között pedig az észak durva nyelvén beszéltek, az északén.

Az Intendáns titkára kísérte őket, aki felolvasott egy rövid határozatot Pierre Chaigne és összegyűlt családja előtt. Tekintve, hogy Pierre Chaigne, ács, özvegyember szándékosan nem fizetett adót, s ezáltal gazdul megszegte a királyi törvényt, dragonyosokat, egy tisztet és két katonát szállásolnak a Chaigne család házába, akiket igényeik szerint el kell látniuk mindaddig, amíg az adót ki nem fizetik, s ezzel a tehertől meg nem szabadulnak. Mikor az Intendáns titkára távozott, az egyik katona magához intette Pierre Chaigne lányát, Marthe-ot. Ahogy a kislány közelebb lépett, kirántott a zsebéből a nyakánál fogva egy aprócska, kapálózó állatot, és feléje lódította. Marthe, noha alig volt tizenhárom éves, nem ijedt meg a vadtól, nyugalma bátorságot öntött a családjába, és meglepte a katonát, aki visszadugta az állatot a nadrágszárára varrt hosszú zsebbe.

Pierre Chaigne-t úgy tekintették, mint aki ellensége a Király hitének, s így a Királynak is, noha ő egyik állítással sem értett egyet. Hűséges volt a Királyhoz, és szeretett volna békében élni a Király hitét vallókkal, de nem hagyták. Az Intendáns tudta, hogy Pierre Chaigne nem képes kifizetni a rájuk kirótt adót, és ha netán ki tudná fizetni, az adó nyomban megnövekedne. A katonákat azért szállásolták el hozzájuk, hogy begyűjtsék az adót, de pusztá jelenlétük és eltartásuk költsége tovább csökkentette a törlesztés esélyeit. Ez ismert, megállapított tény volt.

A Chaigne család öt lelket számlált: Anne Rouget, özvegyasszony, Pierre Chaigne édesanyjának húga, aki földműves urának halála után költözött hozzájuk, miután a Király hitének szertartása szerint eltemette férjét, és felvette húga családjának hitét. Most már túl volt az ötvenen, szellemi ereje folyamatosan gyöngült, de unokahúga, Marthe segítségével képes volt arra, hogy főzzön, és vezesse a háztartást. Pierre Chaigne-nek volt két fia is, a tizenöt éves Henri és a kilencéves Daniel. Daniel miatt aggódott a leginkább Pierre Chaigne. Az áttéréshez szükséges életkort szabályozó törvények kétszer is változtak. Amikor Pierre maga volt gyermek, törvény szerint a gyermek tizenéves koráig nem hagyhatta el szülei hitét, feltételezték, hogy ennyi időskorára már megfelelő értelemmel rendelkezik. Aztán az életkort tizenkét évre csökkentették. De az új törvény még tovább csökkentette, alig hétéves korra. Világos, mi volt ennek a célja. Egy Danielhez hasonló gyermeket, akiben még nincs meg a felnőttévekkkel együtt járó biztos tudás, könnyen elcsábítanak, hitéből kitérítenek a Király vallásának színei, illatai, kifinomult ünnepélyessége, vásári csalárdsága.

A *dragons étranger du roi* három katonája érthetetlen beszéddel és józan gesztusokkal jelezte igényeit. Ők foglalták el az ágyat, a Chaigne család alhatott ott, ahol akart. Ők esznek az asztalnál, a Chaigne család várjon, és egye azt, amit meghagynak. A ház kulcsát át kellett adniuk a tisztnek, ahogy a késeket is, amelyeket Pierre és nagyobbik fia magukkal hordtak, hogy az ételt fel tudják vágni.

Első este, miközben a három katona a levesét várta, a tiszt ráfordult Marthe-ra, aki éppen a tányérokat helyezte az asztalra. Hangoosan, furcsa hangon. „A gyomrom azt hiszi, elvágta a torkomat” – bömbölte. A katonák nevettek. Marthe nem értette. A tiszt kanálával verni kezdte a tálát. Akkor Marthe megértette, és gyorsan eléjük tette az ételt.

Az Intendáns titkára megállapította, hogy a három katonát az adó behajtása végett törvényesen szállásolták a Chaigne családhoz, másnap a három katona meg is próbált rejtett pénzt vagy értéket találni. Kiborogatták a kredencet, benéztek az ágy alá, belekotortak Pierre Chaigne faraktárába. Kötelességteljesítő haraggal kutakodtak, nem számítottak arra, hogy bármi eldugott dolog előkerül, de szerették volna világossá tenni, hogy ők megtették, amit elvárnak tőlük. Az előző hadjáratok során megtanulták, hogy azok a házak, ahova őket küldik, sosem a gazdagok házai. Amikor sok évvel a Háború után először vették igénybe a szolgálataikat, még az tűnt logikusnak a hatóságok szemében, hogy olyanokhoz szállásolják a dragonyosokat, akik a leginkább meg tudják fizetni az adót. De ez a módszer túlságosan lassúnak bizonyult, erősítette az eretnekek közti testvériesség érzését, és számos mártírt szült, akiknek az emléke ösztönzőleg hatott a konok hívőkre. Így aztán gazdaságosabbnak bizonyult egyből a szegény családok nyakába varrni a katonákat. Az, hogy a szegények látták, hogy a gazdagok mentesülnek az őket sújtó szenvedések alól, üdvösen megosztotta a Király hitének ellenségeit. Így aztán sokszor gyors áttérések történtek.

A második estén az a katona, aki hosszú zsebében tartotta a vadászmenyéttel, az ölébe húzta Danielt, amikor a gyermek kenyérral kínálta őt. Olyan erővel ragadta meg, hogy a gyermek rögvést kapálózni kezdett. A katona szabad kezében kés volt, kenyeret készült vágni vele. A pengét az asztallaphoz illesztette, amely a legkeményebb fából készült, amit csak Pierre Chaigne, ács, özvegyember ismert, és egyetlen finom mozdulattal kemény, áttetsző forgácsot kanyarított le róla.

– Ezzel álmában is megberetválsz egy egeret – mondta. Pierre Chaigne és családja nem értették a szavait, nem is volt szükségük rá.

Következő nap a menyéttel levadásztattak egy kakast, amit megettek vacsorára, és mivel fényes nappal hívősnek találták a házat, noha ragyogott a nap, felhasogattak két széket, és feltüzelték, ügyet sem vetve a tűzhely mellé halmozott tűzifára.

A Király vallásával ellentétben az ő hitüket bárhol lehetett gyakorolni, ahol a hívők összegyűltek, nem volt feltétlen szükség templomra. A dragonyosok igyekeztek megakadályozni Pierre Chaigne családját hitük gyakorlásában: a házat éjszakára bezárták, napközben pedig a három katona úgy osztotta be magát, hogy állandóan figyelhessék a családtagokat. De azok többen voltak, öten a három katonához képest, és néha előfordult, hogy el tudtak szökni, s ellátogattak abba a házba, ahol a szertartás zajlott. Pierre Chaigne és családja szabadon beszélt ezekről a dolgokról a katonák füle hallatára, édes bosszúnak érezték ezt. De a városbeli dragonyosoknak, lehetnek vagy negyvenen, úgyszintén megvoltak a maguk hírhírói, mert noha a hívők gyakran cserélgették a találkozóik színhelyét, mégis ugyanolyan gyakran rajtuk ütöttek a katonák. A Király hitének ellenségei tehát úgy döntöttek, szabad ég alatt, a várostól északra húzódó erdőben gyűlnek össze. Eleinte nappal találkoztak, majd később csak éjszaka. Sokan rettegtek, hogy a Gruissani Fenevad rajtuk üt a sötétben, így az első imát mindig azért mondták, hogy az ég óvja meg őket a Fenevadtól. Egy éjszaka meglepték őket a dragonyosok, üvöltve csaptak le rájuk, kardlappal ütötték és kikergették őket az erdőből. Másnap reggel, mikor az özvegy Gibault-nét sehol nem találták, visszatértek az erdőbe, ott feküdt: szörnyethalt ijedtében.

Pierre Chaigne emlékezett még azokra az időkre, amikor a város kétféle lakói szabadon keveredtek, amikor egy temetésen vagy egy esküvőn az egész közösség részt vett, tekintet nélkül a jelenlevők hitére. Igaz, sem a Király hitének követői, sem az újhitűek nem léptek be a másik szertartás színhelyére, de az egyik csoport békésen megvárta odakint, hogy a szertartás véget érjen, ezután az egész város követte a résztvevőket a

temetőbe vagy a lakodalmi mulatságra. De a megosztott öröm és a megosztott gyász egyaránt a múlté. Ahogy az is ritkaságszámba ment már a városban, hogy egy család tagjai kétféle hiten legyenek.

Noha nyár volt, a dragonyosoknak folyton tűz kellett. Minden bútort elégettek, kivéve azt, amit maguk használtak. Aztán kezdték feltüzelni Pierre Chaigne, ács, özvegyember legjobb épületfáit. Patinás tölgyfa gerendák, amelyeket még Pierre apja vágott húsz éve, elsőrangú szilfa és kőris, mind a tűzön végezte. Hogy tovább fokozzák Pierre Chaigne haragját és elkeseredését, neki magának kellett fahasábokra aprítania a gerendákat. Amikor a dragonyosok észrevették, hogy a nemes fa sokkal lassabban ég, mint ahogy ők szeretnék, megparancsolták Pierre Chaigne-nek és a fiainak, hogy rakjanak máglyát a fészker mellett, és addig rakják rá a fát, amíg Pierre Chaigne teljes készlete hamuvá nem lesz.

Mikor Pierre Chaigne ott állt a nagy halom hamura bámulva, ami ácsként végzett munkájának végét jelentette, a tiszt azt mondta neki: „Isten segítsége közelebb van, mint az ajtó.” Pierre Chaigne nem értette a szavait.

Ezután a katonák fogták Pierre Chaigne és Henri fia szerszámain, és eladták azokat a Király hitén valóknak. Pierre Chaigne eleinte azt hitte, megpróbáltatásai véget érnek, hiszen, miután a gerendáktól megfosztották, már nem okoztak újabb kárt a szerszámok eladásával, sőt becses szerszámainak árából talán begyűl annyi pénz, amennyiből ki tudja fizetni az adót, s a katonák végre távoznak. Csakhogy a dragonyosok nem valódi áruk szerint adták el az eszközöket, hanem elkótyavetyélték azokat, a pénzt pedig megtartották maguknak. François Danjon, molnár, özvegyember, a Király hitének követője, aki több szerszámot is megvásárolt, a sötétség leple alatt visszavitte azokat Pierre Chaigne-nek. Pierre Chaigne olajos rongyokba csomagolta és jobb napokra várva elásta őket az erdőben.

Ekkortájt történt, hogy egy tizenkilenc éves házalót, aki Cherveux felől gyalog érkezett a városba, elkaptak és kikérdezték a dragonyosok. Gyanús déli tájszólásban beszélt. Miután megverték, elismerte, hogy újhítű, miután tovább verték, bevallotta, hogy kész megtagadni hitét. Pap elé vitték, aki feloldozta, és nevét felírta a hitüket megtagadók listájára. A házaló keresztet tett a neve mellé, és két ügybuzgó és jutalomban bízó dragonyos írta alá tanúként. A házalót árujától megfosztva szélnek eresztették. A tizenöt éves Henri Chaigne látta a főtéren zajló verést, s miközben az áldozatot elhurcolták a templomba, egy dragonyos, akit addig sosem látott, így szólt hozzá nyers, északi nyelven: „Mit számít, milyen az út, ha a Paradicsomba vezet?” Henri Chaigne nem értette, mit mond, de felismerte a Paradicsom szót.

Eleinte számos áttérés történt az öregek, a gyengék, a magányosok között, no meg a cifra szertartástól megszedült gyerekek körében. De pár hét után a hitüket megtagadók száma csökkent. Ez így szokott lenni, és köztudott, hogy a dragonyosok gyakran nyúltak kemény eszközökhöz, hogy az áttérések folytatódjanak.

Amikor először hirdették ki az adót, egyeseknek sikerült elmenekülniük: hallották, hogy el lehet jutni St. Nazaire-ba, és máshol találni az ígéret földjére. Két család hagyta el a várost ily módon, mire az újhítűeknek azt a parancsot adta az Intendáns, hogy rombolják le és gyűjtsák fel a hátrahagyott házakat, a kifizetetlen adóról azonban nem feledkeztek meg, hanem átruházták az ottmaradottakra. Mindig így volt ez. Ha egy eretnek áttért a Király hitére, az adóját felosztották a többi eretnek között, s így az adójuk növekedett, a lehetőség pedig, hogy ki tudja fizetni, csökkent. Ez egyeseket a kétségbeesésbe kergetett, de mások, miután mindenüket elveszítették, csak még jobban ragaszkodtak hitükhöz, amely miatt mindenük odaveszett. Miközben haladt előre a

csizmás hittérítők munkája, így egyre erőteljesebb ellenállással találkoztak. Ez is köztudott volt, számítottak rá.

Nem sokkal azután, hogy Pierre Chaigne eszközeit eladták, Anne Rouget, Pierre anyjának húga megbetegedett, és ő lett a család első olyan tagja, aki megtagadta hitét. Mikor a dragonyosok észrevették, hogy gyönge, és láz gyötri, átengedték neki az ágyat, és a földön aludtak. Szándékos volt a lovagiasság, mert alig feküdt be az ágyba, a katonák kijelentették, hogy a halálán van, és hívták a Király hitének papját. Királyi rendelet szerint, ha egy protestáns eretnek haldoklik, a papnak joga van megjelenni a halálos ágy mellett, és felajánlani a szenvedőnek az Anyaszentegyház kebelére való visszatérés lehetőségét. Ez a látogatás, amelyen a család nem vehet részt, a magisztrátus jelenlétében zajlik, a papnak pedig tilos erőszakhoz folyamodnia az áttérés érdekében. Ezeket a kitételeket azonban nem mindig követték. Mivel a magisztrátusnak máshol akadt dolga, a papot a dragonyosok tisztje kísérte a Chaigne-házba. A családot kikergették a nyári hőségbe, két dragonyos őrködött az ajtóban, és hat óra elteltével Anne Rouget-t visszafogadta az az egyház, amelynek kötelékében élete első harminc évét töltötte. A pap elégedetten távozott, és azon az éjszakán a katonák feküdtek az ágyba, Anne Rouget-t pedig visszaküldték a padlóra.

– Miért? – kérdezte Pierre Chaigne.

– Hagyjatok békén – felelte Anne Rouget.

– Miért?

– Vagy az egyik igaz, vagy a másik.

Ennél többet nem mondott, és két nap múlva meghalt, hogy a láztól-e vagy hite megtagadása miatt érzett keserűségében, azt Pierre Chaigne nem tudta megmondani.

A kilencéves gyermek, Daniel volt a következő áttérő. Elvitték a Királyhitűek templomába, ahol elmagyarázták neki, hogy Anne Rouget, aki addig anyja helyett anyja volt, vár rá a mennyországban, és egy nap biztosan viszontlátja majd őt, ha nem ragaszkodik az eretnekséghez, mert akkor a pokolban fog megégni. Aztán szép ruhákat mutogattak neki, és egy Szent Bonifác kisujját tartalmazó aranyozott ereklyetartót, beszívta a tömjénillatot, és megnézte a karzat oszlopaira vésett szörnyetegeket, amelyekkel kétségkívül találkozni fog, ha maga választja a pokolban való szenvedést. Következő vasárnap, mise alatt Daniel Chaigne nyilvánosan megtagadta hitét. Áttérését nagy magasztossággal fogadták, utána sokat becézgették a Király hitén lévő asszonyok. Következő vasárnap Pierre Chaigne és idősebbik fia megpróbálta megakadályozni, hogy a dragonyosok magukkal vigyék Daniel Chaigne-t a misére, mire megverték őket, a fiút pedig elvitték. Nem tért vissza, Pierre Chaigne-nyel pedig tudatta a pap, hogy a Montaigne Noire túlsó oldalán található jezsuita kollégiumba vitték, ahol nem érhetik utol áruló kezek, iskoláztatásának terhe pedig a családját sújtja mindaddig, ameddig meg nem tagadják eretnokságüket.

Most már csak a makacsok ragaszkodtak eretnek hitükhöz. Ezen a ponton az Intendáns kinevezte adóbehajtónak a környék legnagyobb protestáns földesurát, Pierre Allonneau-t, Beaulieu és Cautaud urát. Törvény által megszabott kötelességévé vált azonnal kifizetni a teljes összeget, amely az újhitűek terhére az adózás bejelentése óta összegyűlt. Ezt persze képtelen volt kifizetni, de mivel tönkrement, nem tudta titokban tovább segíteni az önfejű híveket.

A három dragonyos immár két hónapja élt a Chaigne-házban. Megették az összes tyúkot és mindkét disznót, csaknem minden bútort felégették, Pierre Chaigne épületfáit hamuvá égették a fészker sarkában heverő, hulladék fából álló halom kivételével.

Azok, akik a városbeliek közül segíthettek volna rajtuk, maguk is hasonlóan reménytelen helyzetben voltak. Pierre Chaigne és fia, Henri kénytelenek voltak mindennap bejárni erdőt-mezőt élelem után kutatva. Két katona velük ment, a tiszt pedig otthon maradt, és őrizte Marthe-ot. Nehéz volt hat éhes szájnak elegendő ételmet szerezni, a két dragonyos nem segített sem a nyúlhajtásban, sem a gombaszedésben. Ha nem volt elegendő étel, a katonák degeszre tömték magukat, a Chaigne család pedig éhezett.

Egyszer, amikor hazaértek a mindennapi betevő után való járkálásból, Pierre Chaigne és Henri Chaigne észrevette, hogy a tiszt ágyába vitte a tizenhárom éves Marthe Chaigne-t. A látvány dühvel és kétségbeeséssel töltötte el Pierre Chaigne-t, csupán hite akadályozta meg abban, hogy még aznap éjjel halálba küldje a tisztet.

Másnap a tiszt elkísérte a két eretneket, és az egyik katona maradt Marthe-ot őrizni. Ez a katona is ágyba vitte őt. Magyarázatot nem adott, nem kért senki. Marthe Chaigne nem volt hajlandó beszélni az apjával és a bátyjával arról, amit vele tettek.

Miután kilenc napon át nézte, hogyan használják a húgát, Henri Chaigne megtagadta hitét. De ez nem akadályozta meg a dragonyosokat abban, hogy tovább használják a lányt. Ennek következtében a következő vasárnapi misén Henri Chaigne kiköpte a pap által nyújtott szent ostyát és bort. Urunk teste és vére ellen elkövetett istenkáromlásért Henri Chaigne azonnal a püspöki törvényszék elé került, amely halálra ítélte, és átadta a katonáknak, akik megégették.

Ezután a három dragonyos elválasztotta egymástól Pierre Chaigne-t és a lányát, beszélni sem engedték őket egymással. Marthe vezette a háztartást, és a dragonyosok kurvája volt, az apja ételért és fáért járt az erdőbe, mert már ősz volt, és lehűlt a levegő. Pierre Chaigne, noha szenvedett, el volt szánva arra, hogy a végsőkéig ellenáll. Lánya ugyanilyen keményen ragaszkodott hitéhez, egy mártír állhatatosságával viselte mindennapi szenvedéseit.

Egy reggel, miután a tiszt ágyába vitte, de ezúttal a szokottnál kevésbé durván bánt vele, Marthe megdöbbenő felfedezést tett. A tisztnek szokása volt döfölés közben a maga durva északi nyelvén beszélni hozzá, ordítani, majd halkán motyogni. Marthe megszokta, néha könnyebben viselte így a szenvedést, mert úgy képzelte, a férfi, aki ezeket az északi szavakat mondja, maga is olyan messze van, mint az északi vidék.

Most, miközben még rajta feküdt, azt mondta:

– Bátor vagy, kislány.

Beletelt egy hosszú pillanatba, amíg Marthe rájött, hogy a tiszt az ő nyelvén szól. A férfi fél könyökére támaszkodott, és lefordult róla.

– Csodálom ezt – folytatta Marthe nyelvén –, és szeretnék megkímélni a további szenvedésektől.

– Beszélj a nyelvünkön.

– Igen.

– Tehát mindent értettél, amit a házban előttek beszéltünk.

– Igen.

– A többiek is?

– Sok éve élünk a ti országokban.

Marthe Chaigne hallgatott. Emlékezett, miket mondott Henri bátyja a dragonyosokról és a Király hitének papjáról. Az apja elárulta, hol fogják tartani az újhíűek szertartásait, és nem is sejtette a következményeket. Ő maga is gyűlölettel telt szavakat ejtett.

– Mivel szeretnék megóvni a további szenvedésektől – folytatta a tiszt –, elmagyarázom, mi fog történni.

Mi történhetne? Még több hasonló szenvedés. Vagy még rosszabb. Kínzás. Halál. Kétségtelenül. De utána egész biztosan a Paradicsom.

– Az lesz, hogy teherbe esel. Akkor mi tanúsítjuk, hogy apád a jelenlétünkben üzedett veled. Törvény elé visznek, téged is, az apádat is, és elítélnék. Máglyán égsz meg, te is, apád is, meg benned a vérfertőző kapcsolatok gyümölcse.

A katona elhallgatott, várt, hogy a megdermedt kislány megértse, mit mondott.

– Meg fogod tagadni a hitedet. Megtagadod, és ezzel megmented apád életét.

– Apám inkább a halált választja.

– Apádnak nincs választása. Csak te dönthetsz, hogy éljen vagy haljon. Tehát meg fogod tagadni a hitedet.

Marthe Chaigne mozdulatlanul feküdt az ágyon. A katona felkelt, megigazította a ruháját, és az asztal mellé ülve várta, hogy a lány beleegyezzen. Elég jól értette a mesterségét ahhoz, hogy ne szóljon feleslegesen.

Végül a lány azt kérdezte:

– Honnan jöttetek?

A katona nevetett a váratlan kérdésem.

– Északról.

– Honnan? Honnan?

– Egy országból, amelyet Írországnak neveznek.

– Hol van az?

– Túl a vízen. Anglia mellett.

– Az hol van?

– Az is túl van a vízen. Északon.

A lány továbbra is az ágyban feküdt elfordított fejjel.

– És miért üldöztök bennünket?

– Eretnekek vagytok. Eretnekségetek veszélyezteti az Anyaszentegyházat. Mindenkinek mindenhol kötelessége védeni az Anyaszentegyházat.

– Harminc ezüstpénzért.

A katonát csaknem elfutotta a méreg, de szem előtt tartotta a célt.

– Ha nem hallottál Angliáról, akkor Cromwellről sem hallottál.

– Ki az?

– Már meghalt.

– A királyotok? Ő fogadott fel? Hogy ide gyertek és bennünket üldöztetek?

– Nem. Éppen ellenkezőleg.

A katonának olyan dolgok jutottak eszébe, amelyekre nem jó emlékezni, olyan dolgok, amelyek sok-sok évvel ezelőtt örökre meghatározták az életét. Gyermekkorának borzasztó képei, hangjai. Anglia durva hangja.

– Igen, azt hiszem, mondhatjuk, hogy ő fogadott fel.

– Akkor átok a nevére és egész családjára.

A katona sóhajtott. Hol is kezdje? Annyi minden várt tisztázásra, ő pedig már öregember volt, túl a negyvenen. A gyerek még azt sem tudta, hol van Anglia. Hol is kezdetné?

– Igen. Átok a nevére. Én is megátkozom. Mindketten megátkozzuk. És vasárnap megtagadod a hitedet.

Azon a vasárnapon, miközben tömjén szúrta az orrát, s szemét égették a Király hitének cifra színei, Marthe Chaigne, tizenhárom éves, miközben szívét nyomta a bánat, amelyet apjának okoz, és a tudat, hogy soha nem fog tudni magyarázattal szolgálni,

megtagadta hitét. Keresztet tett a neve mellé a jegyzőkönyvbe, a dragonyosok tisztje írta alá tanúként. Miután aláírta, felnézett a papra, és saját nyelvén azt mondta:

– Mit számít, milyen az út, ha a Paradicsomba vezet?

Marthe Chaigne-t azon a napon elvitték a Montaigne Noire túloldalán levő kolostorba, ahol a jó nővérek vették gondozásukba. Neveltetésének terhét hozzácsapták Pierre Chaigne adósságához.

Következő héten a dragonyosok elhagyták a várost. Az eretnekek száma százhetvenhatról nyolcra csökkent. Mindig vannak hajthatatlanok, de a tapasztalat azt mutatja, hogy ha kevesen vannak, alig van hatásuk, s általában keserűségben és kétségbeesésben végzik be napjaikat. A dragonyosok továbbmentek dél felé, hogy ott folytassák munkájukat.

A nyolc csökönyös ember nyakába varrták az áttértek adóját, saját gyermekeik katolikusként való neveltetésének összegét és számos egyéb adót. Törvény tiltotta, hogy mesterségüket gyakorolják vagy hogy a Király hitén levőknek dolgozzanak. Házukat elhagyni és máshol nézni megélhetés után ugyancsak tilos volt.

Két éjszakával azután, hogy a dragonyosok távoztak, Pierre Chaigne, ács, özvegyember visszatért a fészerebe. Leakasztotta a lámpást, amelyet készített, és kihúzott három üveglapocskát. A sarokban heverő hulladék fa alól, ami még arra sem volt jó, hogy a dragonyosok tűzre vessék, kivett három bükkfa lapocskát. Óvatosan becsúsztotta őket a birkafiggyúval megkent sínekbe. Majd gyertyát gyújtott, és visszahajtotta a lámpás fedelét. Így, hogy üveglapjainak háromnegyede hiányzott, a lámpás nem szórta szét a fényt. De erősebb, tisztább fényel világított abba az irányba, amerre fordították. Pierre Chaigne, ács, özvegyember az út végéig követni fogja ezt a fényt. Odalépett a fészert ajtajához, elhúzta a reteszt, és útnak indult a hideg éjszakában. Lámpásának sárga fénye remegve nyújtózott az erdő felé, ahol a többi csökönyös várt reá, hogy együtt imádkozzanak.

„VOLTAKÉPPEN EPILOGUS”

J. Győri László beszélgetése Kocsis Zoltánnal a „Mózes és Áron” bemutatója után

– *A januári premier kritikai és közönségfogadtatása egyaránt nagyon lelkes volt, jelentős eseményként ünnepelte mindenki a bemutatót. Ön hogyan élte meg azt az estét?*

– Természetes eseményként. Sokkal jobban éreztem magam, mint nyáron Miskolcon, amikor a mű kétfelvonásos eredeti magyarországi bemutatóját vezényeltem. A miskolci körülmények finoman szólva nem voltak ideálisak, a MÚPA lehetőségei sokkal jobbak voltak.

– *Előző beszélgetésünk idején, még a bemutató előtt nem tudta, koncertszerű, szcenírozott vagy félig szcenírozott előadást dirigál-e majd. Végül Novák Eszter vitte színpa a darabot – minimális mértékben élve a rendezői eszközökkel. A díszleteket Zeke Edit tervezte. A miskolci rendezésről múltkori beszélgetésünk során megemlékezett. Mennyire történtek most az ön ízlése szerint a dolgok?*